

BÜYÜYEN ÇİN'İN KÜÇÜLMİYEN MESELESİ

Yakın bir gelecekte dünyanın en büyük ekonomisi olması öngörülen, büyük demografik potansiyelini kendine mahsus yöntemlerle üretime kanalize eden Çin'in muazzam iktisadi gelişiminin tezahürü olan küresel politik etki artışını her geçen gün daha yakından müşahade ediyoruz. Çin'in Orta Doğu'ya uzanan etki sahasını Asya-Pasifik'teki ağırlığını arttırarak karşılamaya çalışan Amerika Birleşik Devletleri'nin mevcut veriler göz önüne alındığında Çin'in yükselişini uzun vadede dengeleyemeyeceğini söylemek mümkün. Hızlı bir şekilde büyüyen Çin'in kronik hale gelmiş bazı iç meselelerinde ekonomi ve dış politikada gösterdiği başarıyı yakalayamadığını görmekteyiz. Bu meselelerden biri de Çin'in uzun yıllardır sürdürdüğü katı politikalara rağmen bir türlü sükûneti tesis edemediği Uygur bölgesidir. Türkiye'de ve dünyada bilinen adıyla Doğu Türkistan meselesi, Çin'in Kuzey Batısında yer alan resmi adı Sincan Uygur Özerk Bölgesi olan eyaletin kadim halkı olan Uygur Türklerinin neredeyse birkaç yılda bir tekrarlayan ayaklanmalarıyla ve sert asimilasyon uygulamalarıyla gündeme gelmekte.

¹ <http://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1198/Huseyin+Rasit+Yilmaz>

Son olarak memurlar, öğrenciler ve öğretmenlere orucun yasaklanmasıyla² gündeme gelen Doğu Türkistan'da demografik yapının Çinlilerin lehine değiştirilmesi için de yoğun bir çalışmanın yapıldığı bilinmektedir. 1945'te Doğu Türkistan'da Uygur Türkleri nüfusun %82,7'sini, Han kökenliler(Çinliler) %6,2'sini oluştururken 2008'de Uygurlar nüfusun %46,1'ini, Çinliler %39,2'sini oluşturur hale gelmişlerdir.³

Türkistan'ın doğusunda Çin hâkimiyetinin köklerini 18. Yüzyılın ortalarına götürmek mümkündür. 1863'teki ayaklanma ile Yakup Han tarafından kurulan ve Osmanlı Devleti'ne bağlılığını bildiren Doğu Türkistan Devleti'nin varlığına 1876'da Çinliler tarafından son verildi. İkinci Dünya Savaşı öncesi bir süre Sovyet egemenliğinde de kalan bölgede günümüze uzanan kesintisiz Çin egemenliği Uygurların 1944'de kurduğu bağımsız Şarki Türkistan Devleti'nin 1949'da yıkılmasıyla başlamıştır. Bölgede Rusya ve Çin'in hâkimiyet mücadelesi devam ederken Uygur Türklerinin peş peşe gerçekleştirdiği ayaklanmalar da devam etmiştir. Hoca Niyaz'ın önderliğinde 1933'te, Osman Batur ve Canımhan Hacı'nın liderliğinde 1950'de ve takiben 1953, 1955, 1962, 1969, 1970, 1985, 1989, 1990'da Urumçi, Baren, Kaşgar, Hoten gibi şehirlerin merkezinde olduğu kitlesel ayaklanmalar vuku bulmuştur. Son ayaklanma 2009 yılında gerçekleşmiş ve hacim itibarıyla 1989'daki Tiananmen olaylarıyla kıyaslanacak kadar büyük olmuştur. Büyük çoğunluğu Uygur yüzlerce gösterici öldürülmüş, binlercesi tutuklanmıştır.

Son yıllarda Uygur nüfusu, Çin coğrafyasının derinliğine yayarak eritmek amaçlı, "işgücü fazlasının dağıtımı" adı altında Doğu Türkistan dışına zorunlu çalışma kapsamında mecburi ikamete tabi tutulmaktadır. Yüz binlerle ifade edilen bu mecburi iş göçü Çinlilerle Uygurlar arasındaki gerginliği diğer bölgelere de taşımıştır. 2009 olayları⁴ da Çin'in iç bölgelerinde bir oyuncak fabrikasında çıkan kavgada iki Uygur'un öldürülmesi ile başlamıştı. 2009 olaylarının Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Doğu Türkistan ziyaretinin hemen arkasından çıkması ve Başbakan Tayyip Erdoğan'ın Çin'in olaylar karşısındaki tavrını "soykırım"⁵ olarak tanımlaması Çin-Türkiye ilişkilerinde gerginliğe yol açmıştı. Erdoğan'ın bu yıl Nisan ayında gerçekleştirdiği Çin ziyaretinde, Doğu Türkistan'ı da ziyaret etmesi ve verdiği mesajlar⁶ Çin'deki Türkler meselesine Yunanistan'daki Türkler meselesi gibi yaklaşılmaya başlandığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Son yıllarda Yunanistan'la gelişen ilişkiler ve Türk devlet yetkililerinin Yunanistan'da Türk nüfusun yoğunlukla yaşadığı Batı Trakya'yı sıklıkla ziyaret etmesi, verilen mesajlarda Yunanistan-Türkiye ilişkisinin gelişmesinin Batı Trakya'daki Türklerin hakları konusunda olumlu yansımalarının olacağına vurgulanmasına benzer bir şekilde Doğu Türkistan ziyaretinde de Türkiye-Çin ilişkilerinin gelişiminin Doğu Türkistan'a müspet etkilerinin olacağından bahsedilmiştir. Bununla birlikte Türkiye'deki siyasal iktidar, Çin'in hassasiyetlerini de -iç politikada tepkilerle karşılaşmayı göze alarak- gözetmektedir. Uygurların son dönemdeki en önemli siyasi önderi pozisyonundaki Rabiya Kadir'in Türkiye'ye girişine izin verilmemiş⁷, Uluslararası Uygur İnsan Hakları ve Demokrasi Vakfı tarafından 13 Temmuz'da Ankara'da yapılacağı duyurulan 5. Uygur Kadınları İnsan Hakları ve Demokrasi Semineri son anda Türkiye'nin isteği ile iptal edilmiştir.⁸

² "China steps up campaign against Ramadan in Xinjiang", <http://www.guardian.co.uk/world/2012/aug/03/china-restriction-ramadan-xinjiang-ughurs?INTCMP=SRCH>

³ "Migration and Inequality in Xinjiang: A Survey of Han and Uyghur Migrants in Urumqi", <http://www.sscnet.ucla.edu/geog/downloads/597/403.pdf>, s. 123

⁴ "Uighurs and China's Xinjiang Region, Han Migration and Ethnic Tension", <http://www.cfr.org/china/ughurs-chinas-xinjiang-region/p16870#p4>

⁵ "Başbakan: Çin'de olanlar adeta soykırım", <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/12046635.asp>

⁶ "Urumçi'de sevgi seli", <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/04/09/uygur-halki-basbakan-erdogani-bagrina-basti>

⁷ "Türkiye'ye niye gidemiyorsun diye sorduklarında, boğazım düğümleniyor, ağlıyorum", <http://www.hurriyet.com.tr/planet/20578295.asp>

⁸ "Türkiye'de Uygur Kadınlarına toplantı yasağı", <http://www.uygurunesi.com/?mxz=haber&hid=1259>

Çin ile Türkiye ilişkileri ekonomik sahada gelişmekte, bu gelişim sürecinde Urumçi'de “Türk Sanayi Bölgesi”⁹ nin kurulması planlanmaktadır. Uygur Özerk Bölgesi'nde kurulma çalışmaları süren Türk Sanayi Bölgesine mukabil Türkiye'de de bir “Çin Sanayi Bölgesi'nin kurulması arzusu Çin Başbakanı tarafından Türkiye'ye iletilmiştir. İlişkiler iktisadi alanda gelişirken Çin bölgedeki baskısının dozunu ve güvenlik kapasitesini¹⁰ arttırmaya devam etmektedir.

Çin'in 2003'den itibaren ağırlaşan Uygurca ile ilgili yasakları, geçen yıl başlayan çarşı-pazarda tesettür kıyafetleri satılması yasağı, bu Ramazan'da etkisi artan oruç yasağı, devletin fakirlere yaptığı yardımları dini kısıtlama sözleşmelerine dayandırması bölgede zaten var olan gerginliği arttırıcı bir etki yapmaktadır. Görünen o ki; Çin'in rekor oranlarla büyüyen ekonomisi ve artan siyasi etkisi etnik temelli meselelerini çözmek için gereken kabiliyetleri kendisine kazandırmaktan uzaktır.

⁹ “Türk Sanayi Bölgesi”, http://www.tusiad.org/_rsc/shared/file/Sincan-Uygur-Ozerk-Bolgesi-Heyeti-Sunum.pdf

¹⁰ “China: 8,000 New Police Officers Will Be Sent to Patrol Uighur Region”, <http://www.nytimes.com/2012/01/31/world/asia/china-8000-new-police-officers-will-be-sent-to-patrol-uighur-region.html>